

ELIN WÄGNER OCH FEMINISMEN

**Rapport från
Elin Wägner-sällskapets hösthelg
på S:t Sigfrids folkhögskola
20-21 september 2003**

RAPPORT FRÅN

Elin Wägner-sällskapet

hostseminarium på S:t Sigfrids

folkhögskola i Växjö

20-21 september 2003

Inledning

2003 års Elin Wägner-hostseminarium 20-21 september hölls som vanligt på S:t Sigfrids folkhögskola utanför Växjö.

Vädret var som vanligt härligt friskt med klar luft och traden i en symfoni av gultrottgrontvitt. Vi trogna medlemmar i Elin Wägner-sällskapet var – också som vanligt – fyllda av nöjd spänning och förväntan. Vi vet att det blir intressanta dagar, då det gäller att hänga med i varje stund. Och vi vet att både föreläsarna och deltagarna är intressanta och väl pålästa. Kort sagt, alla ar förväntansfulla när ordföranden Marianne askar en stunds tystnad och hälsar oss alla velkomna, särskilt de olika föreläsarna. Som inledning får vi förhandsinformation om evenemang i sällskapet nästa år. Då skall hogtidlighallas minnet av Elin Wägners inträde i Svenska Akademien 1944 med årsmötet förlagt till Börshuset i Stockholm.

Nu startar dagens program. Varje del av programmet skall belysas inifrån och uppgifter till deltagarna att referera föreläsningarna delas ut.

Dagens första höjdpunkt ar overlammandet av Årets Väckarklocka för 2003, som tilldelas professor Yvonne Hirdman. Hon mottar för sina insatser i modern, särskilt feministisk samhällsvetenskap den mest ärofulla om än den kanske inte vackraste Väckarklocka man kan tänka sig. Styrelsens motiveringen till priset lyder sålunda:

Yvonne Hirdman har förklarat och gett oss nya perspektiv på relationerna mellan makt, klass och genus i svensk 1900-talshistoria. Hennes forskning har avslöjat ett samhälle som skapar genus samtidigt som genus i sin tur skapar samhället. Tack vare ett brett forskningsunderlag kan hon formulera precisa, ofta provokativa, frågeställningar som ställer invanda tankemönster på huvudet.

Yvonne tackade varmt för den hedrande utmärkelsen, som verkligen är en stimulerande belöning för ett idogt arbete.

Efter att var och en presenterat sig och talat om varför de intresserar sig särskilt för Elin Wägner gick ordet åter till Yvonne Hirdman. Årets Elin Wägner-helg hade startat..

Ingela Gestad

Yvonne Hirdman

Elin Wägner och feminismens dilemma

Så stod hon då där, Yvonne Hirdman, historieprofessorn som det stormat så ofta kring i vetenskapssamhället och som retat upp så många män i samhällsdebatten. Frankt deklarerade hon redan under de första minuterna av sitt anförande att hon blivit mycket förvånad över att just hon hade utsetts till Årets Väckarklocka, hon som så ofta hade protesterat mot Elin Wägners särartstänkande. Hon påminde sig att hon en gång tackat nej till att få en guldmedalj av HARO, de hemarbetandes riksorganisation. Men med Elin Wägner-priset var det annorlunda. Hon hade polemiserat mot viktiga delar av Elin Wägners feminism men samtidigt hyllat henne som en av 1900-talets få riktiga feminister, eftersom hon aldrig accepterat den manliga normen eller den värld som formats av denna norm.

Som historiker hade hon försökt att förstå varför kvinnorna under 1900-talet haft så svårt att hävda sig i samhället, trots att de två världskrigen givit dem unika möjligheter att ta sig ut ur hem och hushållsarbete, helt enkelt för att deras arbetskraft behövdes. Men när kvinnorna organiserade sig i politiska föreningar eller i husmodersförbund, skedde det efter manliga förebilder och på männens villkor. Och därmed cementerades alltmer den kvinnliga underordningen. Kvinnor har, som modern genusforskning visat, alltid mätts med mannen som norm. ”Alla sätt att tänka kring kvinnan är relaterade kring män.” Därvid kan kvinnor enkelt utdefinieras som något som icke är, eftersom det bara är mannen som räknas och som det är intressant att kunskapa kring. Kvinnor kan också ses som mindre, ofullkomligare kopior av män, vilket var det naturliga synsättet hos t ex Freud. Elin Wägner och hennes feministkamrater valde att i stället se kvinnor som en helt annan sort med andra och bättre normer än män, men de hamnar så småningom i en kvinnlighetsdyrkan, som försvårar det mänskliga samhällsbyggandet. ”Särartstänkandet är farligt som modell. Man dras in i något som det är svårt att tänka fritt kring.”

Vad finns det då för vägar för den moderna feminismen? Yvonne Hirdman menar att vi måste lämna frågan om mäns och kvinnors likhet eller olikhet. Hon varnar också för vanan att alltid söka orsaker bakom den kvinnliga underordningen. Då hamnar man lätt i att allt beror på männens ovilja att se kvinnor som människor. Precis som alla undertryckta grupper måste även kvinnorna hävda sina krav på förändringar, både enskilt och kollektivt. Vi ska inte acceptera kvinnans underordnade ställning i samhället och den instängdhet som kvinnor erbjuds när det gäller arbete och levnadsvillkor. Annars kan vi aldrig vara med och förändra världen som den ser ut idag, formad av män. Omöjligt? Ja, men vi förändrar ju hela tiden naturen, skulle vi då inte också kunna ändra på en kultur som missgynnar hälften av jordens befolkning?

Att lyssna på Yvonne Hirdman tar nästan andan ur en. Med ett värtaligt kroppsspråk delar hon med sig av sitt enorma kunnande och man hisnar när framställningen tar stora språng mellan årtusenden och över vida kontinenter. Hon argumenterar med många ord och exempel, men hon polemiserar inte, för ”åsikter är som spikar: lätta att slå i men svåra att dra ut”.

Solveig Hammarbäck

Promenera med Börje

Med huvudet fullt av nya, intressanta och spännande tankar efter att ha lyssnat på Yvonne Hirdman, Årets väckarklocka, på lördagsförmiddagen, gick vi på promenad med Börje Svensson, lärare på S:t Sigfrids folkhögskola, Börje beskrev gårdens historia, från kungsgård till dagens ekologiska jordbruk, först 1942 blev det en folkhögskola här på Kronoberg. Vi fick en initierad vägledning, från urberg till Nils Dacke och biskopen av Växjö, fram till dagens ekologiska jordbruk på gården. Vår rundvandring tog oss till grisarna, som kanske inte såg så glada ut, men nöjda verkade de vara där de gick och bökade i det fria och hönsen var också just så stolta och kaxiga som vi brukar föreställa oss. Då förstod vi varför de kokta äggen till frukosten var så fräscha, och när vår ciceron Börje läste dikten Hönan av Werner Aspenström fick också hönsen sin rättmätiga plats i (litteratur)-historien. Vår guide visade sig ha en särdeles förmåga att visa på samband i naturen, genom att fundera över lövets DNA fick han oss att se det stora livet i det lilla. Vi fortsatte vår promenad och fick höra om vårdträden, som genom en speciell ceremoni under åren har planterats i trädgården, vi passerade sädesmagasinet från 1700-talet, som numera är skolans kapell. Vår vandring slutade i trädgården bland vårdträden, där Börje läste dikten Träd av Artur Lundkvist, och jag vågar påstå att vi alla kände oss stärkta av promenaden och kunde återvända till föreläsningssalen med vidgade sinnen för att höra Helena Forsås Scott tala om Elin Wägner, kvinnorna och visionerna.

Annika Sherwin

Helena Forsås Scott

Elin Wägner, kvinnorna och visionerna

Med djup kunskap om Elin Wägner och hennes verk ger Helena Forsås Scott publiken Wägners visioner från olika tidsepoker. Med utgångspunkt från Wägners texter, såväl från skilda genrer som tidsepoker visar föredragshållaren att Wägner var visionär och inspiratör under fyra decennier.

Den första texten som behandlas är romanen *Pennskaftet* (1910), den andra är artikeln ”Gruppens ande” från *Tidevarvet* (1929) och den tredje är kapitlet ”Aviga och Råta” ur debatt- och essäboken *Väckarklocka* (1941). Varje text placeras in i sitt politiska och sociala sammanhang och Wägners vision analyseras med utgångspunkt från detta.

I *Pennskaftet* handlar visionen om den nya kvinnan som inspirerar den nya mannen till jämställdhet och gemenskap. De ska skapa ett samhälle bortom maktförhållanden och kvinnans underordning. Verkttyget för att nå detta mål är kärleken mellan två ekonomiskt och socialt jämställda parter, som i kamrätäckenskapet strävar mot ett samhälle bortom ojämlikhet.

I den andra texten ”Gruppens ande” från *Tidevarvet* (1929) är det gruppen som är medlet för att nå det jämlika samhället. I gruppen kan kvinnor och de män som också har insett att varje samhällsfråga måste behandlas ur ett kvinnligt perspektiv, uppleva kreativitet, gemenskap och tilltro till en framtid bortom det ojämlika. Följande citat ur artikel uttrycker detta:

Tro på människorna,
lita till de skapande krafterna,
till sanningens makt
att tåra sig igenom

Den tredje visionen skrev Elin Wägner fram när andra världskriget pågick, när Hitler stod på höjden av sin makt, när "Folkhemmet" hade avstannat, när *Tidevarvet* hade lagts ner, när vetenskapen hade ställts i krigets tjänst och när herraväldets krafter, att expandera, erövra, våldföra och behärska, hade nått sin kulmen. Då skrev hon *Väckarklocka* och utropade att detta system måste bort, slopas och att ett annat måste skapas. Det nya systemet måste utgå från den realistiska utgångspunkten att alla varelser är beroende av varandra och av jorden för att kunna överleva. Wägner hade insett vår ekologiska ömsesidighet. Dessutom hade hon klart för sig att endast ett fredligt tillstånd mellan "jordvarelserna" var och är förutsättningen för att återväxt ska komma till stånd. Wägner ville öppna tanken för ett nytt sätt att tänka, vilket måste utgå från att förhållningssättet mellan varelser är att skydda och vårda varandra och naturen. Wägners vision är en ny värld utanför nuvarande strukturer och stereotyper: en värld där livet självt är uppsatt som högsta värde. Wägners inspirationskälla för denna nya värld var de tidiga Stora Moder-kulturerna som hade grävts fram av arkeologer på bland annat Kreta, Malta, i Turkiet och i Främre Orienten. Eftersom dessa kulturer vårdade livet som en gåva av gudinnan, moder jord, blev hon symbolen för att man skall skydda och vårda människor, djur och natur. Wägners nya värld inspirerades av den lilla ekonomiska och sociala enheten, där människor hyste ett slags vänskapspakt mellan varandra och naturen. *Väckarklocka* bjuder in läsarna att diskutera och tänka fram ett nytt samhälle, vilket inte gjordes då, 1941, men som alla vet är behovet av ett nytänkande idag ännu mer akut.

Helena Forsås Scotts föredrag var mycket intresseväckande. Dessutom var det stringent framfört och för mig nydanande, eftersom jag fick en översikt över Wägners skilda visioner under olika tidsepoker.

Marja Ramsin

Musik på Kronoberg Samkväm med supé

Som att vara i paradiset, sa hon. Att vara tillsammans med dem man mest tycker om. Hela tiden!

Själv fick jag mycket kraft och hopp av att se och höra ungdomar musicera. Tänk han trakterade basfiol och hon blåste!! Inte en elgitarr eller misshandlande trummis. Va´ skönt! Och så klara, svängiga röster... Visst var det paradisiskt!

Efter själslig spis – lekamlig - som alltid smaklig och god. Ikväll vankades potatisgratäng med kalvkött därtill. Därefter bjöds cheesecake och kaffe. Gott!
Charlotte och Solveig informerade från Lilla Björka. Tydligt var att de behöver kraftfull hjälp på Lilla Björka..

Marianne talade om resa till Stockholm Kristi Himmelfärdshelgen i maj 2004. Den måste vi boka in i kalendern, eller hur?

Christina Hygård

Lena Gemzöe

Feministisk utopi och vägen till lycka

Hur vill vi leva vårt liv, vi människor? Finns det en annan samhällsmodell än den nuvarande, som kan leda till större lycka och tillfredsställelse för alla? Kan feminismen visa vägen? Sådana vitala frågor berörde Lena Gemzöe, fil dr och forskare i socialantropologi, i sitt föredrag. Medryckande och klart redogjorde hon för vad feminism varit historiskt sett och vad den kan vara i framtiden.

Förra året utkom Gemzöes bok, *Feminism*, och där beskriver hon en egen feministisk utopi. Idag kallar sig alla politiker, t o m Göran Persson, feminister utan att närmare förklara detta begrepp. Då är den stora utmaningen att formulera en vision av vad ett feministiskt samhälle kan vara. Det gäller att skaffa sig en helt ny blick, se bortom alla vedertagna begrepp och förstå sig ett helt annat samhälle, där produktionen är underställd reproduktionen.

Föredraget inleddes med att Lena Gemzöe definierade ordet feminism, som hon menade är starkt laddat med såväl positiva som negativa associationer. Hon gav oss en historisk bakgrund, där hon redogjorde för begynnelsen. Allt börjar med den liberala feminismen, där kärnan är kampen för kvinnans fri- och rättigheter, för utbildning och politiska positioner.

Den socialistiska feminismen betonar lönearbetet och klasskampen och menar att män och kvinnor har samma intresse sett ur ett klassperspektiv. Vinns klasskampen, så uppnår kvinnan automatiskt full jämlikhet.

Den tredje strömningen är radikalfeminismen, som framför allt är en reaktion mot marxismen. Den tar fart på 70-talet med slagordet ”Det privata är politiskt”. Här betonas kvinnors känsla av underordning, kulturell nedvärdering etc. Den privata sfären med familj, barnomsorg, sexualitet, hemarbete belyses. Det nödvändiga och ständigt pågående arbetet, som till största delen utföres av kvinnor, är lågt värderat och obetalt, till skillnad från den offentliga produktionen med politik, ekonomi, betalt arbete, som är synligt och åtnjuter hög status.

”Hur skapar vi ett samhälle där de bästa förutsättningarna för mänsklig blomstring finns utifrån de behov vi har som sexuella varelser, som människor i behov av omsorg och nära relationer, liksom intensiv omsorg i början och i slutet av livet, utan att detta leder till ojämlikhet?” frågar Lena Gemzöe. Hon menar att man måste skapa nya former för mänsklig gemenskap. Produktionen skall vara underställd reproduktionen. Hela den rådande hierarkin måste brytas upp och nya former för mänsklig samvaro skapas, där män och kvinnor på jämlika villkor deltar i såväl arbetet ute i samhället som i vården och omsorgen om barn och gamla.

Kerstin Pharmanson

Moa Elf Karlén och Johanna Palmström

Ta betalt!

Moa hittade Johanna på Stockholms universitet. Båda var arga på innehållet i undervisningen och hur den var upplagd. De uppmärksammade missförhållanden inom utbildningen, pratade om vad de såg och suckade tillsammans och blev starka. De förstärkte varandra. Men det räckte ej för dem. De ville göra något och funderade på vad som behövdes. De fikade och fikade och kom på att Sverige behövde – deras bok. De vände sig till förlaget som ger ut Harry Potter-böckerna, och så skrev de boken om hur överleva vardagen som tjej. Moa och Johanna hittade teorier om kvinnor, men dessa var svåra att använda här och nu. Dessutom ville de förena teori och praktik och se hur möten kom till stånd mellan generationer. En undran var ”hur såg det ut för 30-40 år sedan”. Med sina mammor, som varit med i Grupp 8, gjorde de en utflykt till utställningen ”Kärlek, makt och systerskap – 30 år av kvinnokamp” på Arbetets museum i Norrköping. De insåg att de var stolta över vad deras mammor och medsystrar åstadkommit men insåg samtidigt att mycket återstod. Såväl Moa som Johanna fick stark inspiration av detta och beslutade att sätta igång.

De intervjuade tjejer i jämställdhetsgrupper, de träffade unga feminister, de ställde frågor till ansvariga personer och de tog reda på vad som skilde mammornas kamp från deras egen. De tittade på läromedel som används idag i skolan. En illustration i en historiebok visar en bild från stenåldern med en stor man i björnfäll med en rejäl knölpåk och en liten kvinna på 40 kilo som bär en figursydd pälsbikini. Bilden ger intrycket att det är mannen som försörjer. Han jagar mammutar och kvinnan i sin bikini och med ett barn på höften rör i en gryta. Detta speglar en nutida föreställning om manligt och kvinnligt, som inte har något att göra med det sätt på vilket stenåldersmänniskors liv gestaltade sig.

Moa och Johanna beskrev hur det ser ut i skolan idag. I klassrummet blir tjejer förtryckta av BRÖLkillar. Enligt en undersökning av Berit Ås har killarna 70% av talartiden, och om denna tid minskas av en medveten lärare blir såväl tjejerna som killarna oroliga. BRÖLkillar mutar in ett område i skolan, t ex bänken vid hissen. Där sitter de och kommenterar tjejer som går förbi, ofta med könsord. Detta är en dold verklighet som ej diskuteras. Tjejen tänker – nu måste jag gå förbi – beredskap – hur försvara mig – finns inga ord – undvik – det har ej hänt – hörde ingenting. Tjejer tar på sig jeans i stället för kjol för det kan hända att BRÖLkillarna får för sig att göra något mot dem. Sexuella trakasserier är ett stort problem i skolan idag. Enligt en undersökning har 70% av gymnasietjejerna varit utsatta för sådant. Det är en ständig tillväjning i ett underordnat liv. De lever i en vardagsrädsla.

På arbetsmarknaden finns ett särhållande, säger Moa och Johanna. I den offentliga sektorn arbetar flest kvinnor och i den privata flest män. Detta kallas segregering. Män tjänar mer än kvinnor. De tjänar mer även i kvinnodominerade yrken. Kvinnor och män gör olika saker på sitt arbete och de värderas olika. I svenska bolagsstyrelser är sannolikheten att hitta Göran högre än att hitta en kvinna. På arbetsmarknaden är kvinnor riskprojekt. De planerar kanske att skaffa barn. Kvinnor tar huvudansvar i hemmet. Nio av tio hushåll är ojämlika. Sophantering är den enda arbetsuppgiften som delas lika. Kvinnor lägger lätt skulden på sig själva och tänker: ”Jag är så dålig. Jag hatar mig själv. Det är ingen mening”. Moa och Johanna vill i stället att kvinnor ska:

- sluta ignorera – bli arga
- lära sig de rättigheter som finns
- flytta skulden från sig själva till andra; rikta ilskan utåt
- bilda jämställdhetsgrupper, arbeta gemensamt, se mönster, handla, förändra, struktur går ej att ändra ensam, organisera er
- ställa krav om förändring, att flera går ihop, uppmärksamma jobbiga saker man tvingas att möta i egenskap av kvinna/tjej; tillsammans finns en möjlighet att förändra

Det finns ett kompakt motstånd när en gräns skall förskjutas. Ingenting sker av sig själv.

Män och killar osynliggör, förlöjligar, undanhåller information, dubbelbestraffar och för på kvinnor skuld och skam. Detta kan leda till att dessa tappar självkänsla och identitet.

Killars blickar bedömer, bekräftar. Rektor vet om detta men gör inget åt det. Lärare tar ledigt. Möten trakasseras. I jämställdhetsgrupper är det oftast så att FEMINISTkillar tar över. Killar styr tankevärlden. Tjejerna tar ansvar för killarna och vill inte vara vi mot dem. Det är nödvändigt med egna rum för tjejerna dit inga killar har tillträde. Tänk att de inte tillhör min målgrupp. Jag tar inte ansvar för dem. Killarna har en annan position. De väljer andra problemformuleringar på grund av olika intressen. Identifikationsprocessen går snabbare i en tjejgrupp. När förändring ska ske är det viktigt att tjejerna genom diskussion formulerar sin ståndpunkt först. Det är också viktigt att sedan i mötet med killarna se kompromisser som en konfrontation, annars blir det en återgång till det gamla mönstret 70-30. De förslag till ökad jämlikhet som kommer från killarna säger att ingen förändring ska ske utan att det gamla mönstret ska vidgas, d v s tjejerna kan få utan att killarnas rättigheter inskränks. Det som finns måste delas, det går ej att uppfinna längre lektioner, lika lite som nya pengar till kvinnors löner.

I jämställdhetsgruppen görs det arbete som rektor och lärare borde göra, nämligen att se till att det är en balans i de olika villkor som råder mellan tjejer och killar på skolan, t ex språkbruket (könsord), hur mycket det talas om kvinnor och på vilket sätt under lektionerna, att killar talar ostört på lektioner och oftare tillfrågas. Idag finns cirka hundra sådana grupper, och de jobbar med temadagar, feministiskt självförsvar, filmvisningar, tjarar på rektorn och tipsar om bra material att ta upp i undervisningen.

Vem ska man tala med på skolan om något inträffat? Moas och Johannas råd är att gå till skolledningen. Fråga efter skolans handlingsplan och fråga vad det tänker göra. Kräv att det ska ske snabbt. Om det går trögt – hota med ett öppet brev till föräldrarna i lokaltidningen eller att koppla in Skolverket eller Jämo. Våga tro på din förmåga att förändra – det var det budskap som spreds under detta väl framförda föredrag.

Gunnel Rasmusson

Avslutning

Elin Wägner-dagarna avslutades med frågor till föredragshållarna, som samtliga varit med under båda dagarna. Det tycker vi – både arrangörer och deltagare – är mycket värdefullt och det tackar vi föredragshållarna för!

Vi var inte så många deltagare på seminariet, vilket är trevligt och intimt för oss som är där men innebär en ekonomisk belastning för skolan. Antingen måste vi ha fler deltagare till kommande seminarier eller färre och billigare föredragshållare! Självklart vill vi helt satsa på samma höga kvalitet som tidigare i fråga om föredragshållare. Så hur kan Elin Wägner-sällskapet, S:t Sigfrids folkhögskola samt seminariets deltagare bidra till att fler kommer?

Jag frågade de närvarande varför just de hade kommit. De flesta var förstås medlemmar i Sällskapet och hade fått inbjudan genom Bergsluft. Många hade varit med på tidigare seminarier. Flera var riktiga ”stamgäster” och hade varit med på flera seminarier. Deltagarna nämnde att de kommit för ”kvaliteten”, både när det gäller arrangemangen på S:t Sigfrid med den goda maten och fina miljön, valet av föredragshållare och ämnen samt samvaron och gemenskapen med andra. Flera sade också att dagarna gav inspiration och mod att gå vidare.

Jag frågade varför det trodde att inte fler kom. Självklart nämndes tid och pengar som hinder, men diskussionen kom också in på kvinnors benägenhet att inte prioritera sig själva eller unna sig något för egen del. Men det kan också vara att man inte känner till seminariet därför att det är dåligt annonserat. Några konstruktiva förslag var att bearbeta vänkretsen (man behöver ju inte vara medlem i Sällskapet för att delta i seminariet) och att utnyttja personliga kontakter, t ex med universitetens avdelningar för genusforskning, för att sprida information. Flera nämnde att vi borde satsa på de yngre genom riktade inbjudningar och att särskilt inbjuda dem som läser genusforskning. Detta för att ge ungdomarna möjlighet att överlappa det historiska glappet och att ge dem bakgrunden till kvinnornas situation i dagens samhälle. Vi fick också förslaget att diskutera med ledningen för S:t Sigfrids folkhögskola att låta ungdomar komma till dagarna med nedsatt avgift.

Jag bad deltagarna att skriva ner tre saker som de bar med sig hem efter årets Elin Wägner-dagar.

Här kommer ett urval:

- Alla föreläsningar intressanta – dock Moas och Johannas viktigast på grund av det konkreta budskapet.
- Moa och Johanna: deras optimism ger hopp för framtiden.
- En fördjupning av feminismens innebörd samt konkretion i Moas och Johannas verklighetsbeskrivning.
- Moa och Johanna gav mig glädje och hopp. Även eftertanke – tänk att vi inte kommit längre...
- Moas och Johannas oerhörda entusiasm och klarsynthet.
- Yvonne Hirdmans översikt över strukturerna i samhället.
- Lene Gemzöes föredrag!
- Skapande gemenskap. Väsentliga idéer i spännande och provocativa kombinationer. Kampen fortsätter!
- Gå ihop! Förtrötts ej! Gör något själv och ställ krav på andra!
- Konfrontation som medel. Människor som mål. Att synliggöra dolda strukturer.
- Öppen dialog och värdet av samtal. Feminismens styrka och optimism. Idéernas makt.
- Man blir aldrig fullärd i livet! Kvinnogrupper – typ EW-sällskapet – har en stor roll i livet!
- Njutbart musicerande av ungdomar gav hopp för framtiden.
- Acceptera inte den manliga normen. Trots allt, optimism från Johanna och Moa.
- Historien – tag vara på tidigare erfarenheter. Att så mycket fortfarande måste göras.

- Mångsidigheten hos Elin – hon hade så många bollar i luften.
- Att det finns så många duktiga kvinnor som förmedlar så mycket.
- Att vi (kvinnor) aldrig någonsin skall acceptera att vara sekunda. Styrka till det vardagliga livet i skolan.
- Stimulansen (inspirerande kraft hos samtliga föreläsare). Gemenskapen (berikande samtal – i grupp och utanför). Beundran (för de 24-åriga föreläsarna).
- Gruppen är framtiden. Ge kraft till mänsklig blomstring. Tro på människans förmåga och kraft.
- Jag tar med mig hem: vänskap, klarare blick på tingen, en frisk vrede och vilja till förändring.
- Ordning i kaos. Hopp och förtvivlan. Tänk om vi lyckas!
- Bra med tankemönster. Offrens skam inte tillräckligt undersökt. Varför upprepar sig historien om kvinnoförtryck – med små förändringar i var generation?
- Bestickslådan. Skänkgillet. Duktig-flicka-syndromet.

Jag instämmer i lovorden till våra föreläsare och är glad för att vi även denna gång vågat testa något nytt och oprövat och bjuda in två unga föreläsare för att ge sin syn på de unga kvinnornas situation idag och feminismens fortsatta nödvändighet. Det var en frisk fläkt som ruskade om oss 30-och 40-talister och inbjöd oss till nya tag. Jag var också mycket nöjd med vår Väckarklocka, professor Yvonne Hirdman, som gav en teoretisk ram till känslor och tyckande och Lena Gemzöe, som jag bara hade hört på radion när hon talade om feminism som en del av demokratiseringsprocessen och som svarade upp till alla förväntningar. Helena Forsås Scott förde oss, som alltid, varligt in i Elin Wagners texter och gav oss en historisk bakgrund, som fick oss att känna att Elin var med oss på S:t Sigfrid – och i livet. Och sist men inte minst – för fjortonde gången lyckades Börje Svensson variera sin vandring efter lunch och ge oss en känsla för den natur som Elin Wägner värnade om och som människor som han bidrar till att bevara.

Efter seminariet träffade Solveig Hammarbäck, Helena Forsås Scott och jag S:t Sigfrids folkhögskolas rektor Olle Lindquist, som också bekymrat sig för det låga deltagarantalet, och vi hade ett mycket konstruktivt möte. Elin Wägner kan bli en portalfigur för S:t Sigfrids folkhögskola, och skolan kommer aktivt att verka för att lärare och elever ska lära känna henne. Någon från Sällskapetets styrelse kommer att inbjudas till S:t Sigfrid för att berätta för personalen om Elin Wägner och hennes anknytning till skolan. Lärarna kommer också att inbjudas till Lilla Björka på vårkanten. En länk har upprättats från S:t Sigfrids hemsida till Elin Wagners och tvärtom. Och till nästa års Elin Wägner-dagar kommer skolan att inbjuda elever att delta.

Så vi kan utlova nya Elin Wägner-dagar på S:t Sigfrid 18-19 september 2004. Hör gärna av dig om du har tips på intressanta teman och föreläsare!

Marianne Enge Swartz

**Ett stort tack till alla
som bidragit till denna rapport!**

**Elin Wägner-sällskapetets styrelse
November 2003**

Redigering och utskrift: *Curt Gustafsson*

Denna rapport kommer också att finnas tillgänglig på Elin Wägner-sällskapetets webbsidor
www.dels.nu/elinwagner